

PRIKAZI I RECENZIJE

Marko Medved

**POVIJEST ŽUPE SVETOGA MATEJA – VIŠKOVO.
150 GODINA OD POSVETE ŽUPNE CRKVE,**

Župa svetog Mateja, Viškovo, 2015., 231 str.

Dr. sc. Marko Medved, teolog i crkveni povjesničar, sveučilišni docent koji se specijalizirao za povijest područja Riječke nadbiskupije naročito 20. st., autor je ove prve monografije o povijesti svetomatejske crkvene zajednice, župe Riječke nadbiskupije. Njoj je, kako i priliči ovakvim izdanjima, uvodnu riječ napisao sadašnji župnik mons. Ivan Nikolić.

Dio grada Rijeke, danas poznat kao naselje i Općina Viškovo, sve do sredine 20. st. nosio je naziv Sv. Matej iz čega se razabire značaj koji je Crkva imala na ovome području. Naime, godine 1956. komunističke vlasti, zabranjujući svetačka imena naselja, mijenjaju tradicionalno ime i nameću toponim Viškovo prema hrvatskom obliku prezimena jedne obitelji koja je posvjedočena u Kastvu početkom 18. st., a prema kojoj je nastao toponim Viškov breg. Područje Svetog Mateja pripadalo je sve do tridesetih godina 20. st. župi Jelene Križarice u Kastvu, a u državno-upravnom smislu Viškovo će postati samostalnom općinom 1993. godine. Sve do 1784. godine župa Kastav bila je pod upravom pulskog biskupa kada prelazi u nadležnost biskupa Trsta. Bilo je to vrijeme vlasti Josipa II. – tog velikog sakristana Svetog Rimskog Carstva, kako ga spominju neki njegovi suvremenici – koji je uvelike mijenjao granice biskupija uređujući ih u skladu s onim civilnih pokrajina. Sredinom 19. stoljeća uspostavljena je kapelanija Sv. Matej Apostola i Evanđelista, što je doprinijelo procesu osamostaljenja ovog prostora i u ekonomskom, političkom i kulturnom pogledu od Kastva.

S prvim kapelanom Francom Tomšičem, rođenim u današnjoj Sloveniji, počinje i formalno i stvarno život ove crkvene jedinice: u njegovo je vrijeme izgrađena crkva primjerwinih dimenzija u odnosu na onu staru i groblje tako da se mještani nisu trebali odlaziti pokapati u udaljeni Kastav. Iako su postojali pokušaji potpunog osamostaljenja ove zajednice od kastavske župe, tome djelovanju, kako tumači dr. Medved, nije bilo uspjeha sve do tridesetih godina 20. stoljeća. Kako je uobičajeno, posvetu crkve sv. Mateja obavio je tršćansko-koparski biskup Bartolomej Legat, o čijem životu autor nas nešto detaljnije obavještava u zasebnom poglavlju. Također, posebno razlaže materijalnu podlogu kapelanije pri čemu prati mijene tijekom vremena u smislu uzdržavanja svećenika. Ova je kapelanija *de facto* postala samostalnom župnom 1925. jer vodi sve matice samostalno te je priznaje mjesna svjetovna vlast, iako će proteći još neko vrijeme za njezinu formalnu potvrdu od strane Ministarstva pravde SHS što će se dogoditi 1931. godine. Kašnjenje u samoj formalnoj uspostavi, kako zaključuje dr. Medved, bilo je uzrokovano sporošću državne administracije Kraljevine SHS vezanoj uz pitanje financiranja župe, tj. župnika i kapelana.

Kao i prvi kapelan Tomšič iz sredine 19. stoljeća, i prvi župnik Ante Košir bio je slovenske nacionalnosti. Povremenim iscrpnijim navodima iz pisama i dokumenata autor dočarava, osim ondašnji način ophođenja među ljudima ujedno, i tadašnje okvirne prilike. Da u životu župe nije sve išlo glatko i bez trvenja, autor prikazuje na primjeru nabave crkvenih zvona 1925. godine.

Društveni život, iako očekivano nije u prvom planu, Medved ga se dotiče kroz ukazivanje na povezanost lokalne Crkve s iseljenicima i migracijskim tendencijama ovoga kraja s početka 20. st., ali i nekim drugim momentima s obzirom na to da su župnici u vrijeme Austro-Ugarske bili državni službenici te su imali ulogu obavještavanja vjernika o nizu pitanja od važnosti za državu i društvo. Pozivajući se na „Spomenicu župe“ i poprilično oskudnu historiografiju dr. Medved opisuje bremenitosti koje su donosile Prvi svjetski rat i političke napetosti u ranome poraću, naročito fašističko proganjanje svećenika. Slijedi opisivanje vjerskog života u smislu redosljeda

misa, procesija, misija u prvoj polovici 20. st. sve fundirano na arhivskom gradivu i objavljenim sjećanjima suvremenika. Autor nastoji odgovoriti na pitanje kakva je razina i kvaliteta vjerskog života katoličkog vjernika Svetog Mateja. Sažeti odgovor u tom smislu nudi u sljedećem obliku: već na početku 20. stoljeća, a osobito u razdoblju između dvaju svjetskih ratova, pojavljuju se očiti znakovi slabljenja vjerske prakse Svetog Mateja koji će u drugoj polovici stoljeća doseći intenzivnu ateizaciju. Tome nadodaje kako je analiza spomenute problematike odveć složeno i opširno pitanje pa stoga ne ulazi u detaljnije prosudbe već navodi promišljanje Mile Bogovića o ateizacije Kastavštine objavljeno u *Riječkom teološkom časopisu*. Ipak, i Medved daje svoj izvorni prinos zaključujući na tragu dokumenata Drugog vatikanskog koncila kako i vjernici snose odgovornost za nastanak ovakvog vjerskog ozračja u društvu.

Kako je župa relativno nedavnog postanka, te nema starijih dokumenata, autor razložno tomu dosta iscrpno prikazuje vjersku živost prve polovine 20. stoljeća. Tako prenosi navode iz zapisnika Društva katoličkih muževa iz 1935. na kojem se raspravljalo sukladno naputcima Crkve o problemima i izazovima kapitalizma pokazujući time argumentaciju i način promišljanja ljudi onoga vremena. U sklopu navedenog Društva, koje je okupljalo dvadesetak članova, bilo je raspravljano još niz tema koje su bile aktualne, ali i svestremske. U isto vrijeme, u župi djelovalo je i Društvo katoličkih žena koje je imalo organizirana vlastita predavanja i rasprave uz podjednaki broj članica. Pomalo zapanjuje podatak-konstatacija sa jednog sastanka spomenutog društva gdje se navodi da kod onih koji pristupaju ženidbi često ni mladić ni djevojka ne znaju čak ni molitvu Očenaša. Jedna od tema predavanja i rasprava u oba katolička društva bio je i komunizam kojoj dr. Medved daje veću pozornost kroz navođenje nekih detalja poput citata kapelanovih naglašeno dramatičnih riječi.

Autor, potom, kratko progovora o novim župnim granicama 1993. godine. Potom predstavlja znamenite osobe iz ovoga kraja: braću svećenike Matu i Ivana Baštijana, franjevca Marijana Blažića i glazbenika Ivana Matetića Ronjgova.

Slijedi poglavlje o župi u Drugom svjetskom ratu i poraću gdje se posebno prikazuju početne poteškoće s kojima se suočavao dugogodišnji župnik ovoga mjesta Marijan Dujmić (1945.-1977.), što potkrepljuje navodima iz župne kronike. U tim nemilim vremenima za Crkvu bilo je i tragikomičnih epizoda poput one o starici koja nije dopustila blagoslov kuće, jer bi po njezinu mišljenu mogla izgubiti mirovinu. Upravo općinjava vedrina i vjera u Providnost župnika Dujmića čime dr. Medved zaključuje opisivanje njegovog razdoblja. Revnost, kako pokazuje autor ovog djela, nije napuštala ni njegove nasljednike do najnovijeg vremena.

U zadnjem poglavlju dr. Medved poručuje čitaocu kako mu nije bila namjera donijeti zaokruženu i potpunu sliku povijesti Crkve ove župe već da je to zadatak budućih znanstvenika i pisaca. Ipak, napisano posve kompetentno svjedoči o vjerskoj prošlosti ovoga kraja te predstavlja model istraživačke prakse za neke druge župne zajednice nikle u drugoj polovini 19. st. poput ove u Sv. Mateju.

Autor obilno koristi arhivska, neobjavljena vrela župe (Župni arhiv Svetog Mateja), biskupije (Biskupijski arhiv u Trstu), nadbiskupije (Nadbiskupijski arhiv Rijeka), službene vjesnike (Tršćansko-koparske biskupije, Biskupije Senjske i Modruške ili Krbavske i Riječko-senjske nadbiskupije), neobjavljena rukopisna djela, časopise i znanstvenu literaturu koja je na ovu temu izrazito oskudna.

Prikaz vjerskog života u zadnjih tridesetak godina iščitava se u trima prilogima ovoj knjizi iz pera Milana Šimunovića, Doris Brusić i Ivana Nikolića. Prvi dodatak knjizi je iz pera dugogodišnjeg svetomatejskog župnika prof. dr. Milana Šimunovića, umirovljenog redovitog profesora Teologije u Rijeci. U njemu na živopisan način donosi vlastita sjećanja i promišljanja o razdoblju župnikovanja od 1977. do 1988. godine, što čini vrijednu rijetkost u našoj historiografiji i memoaristici. Prof. Doris Brusić, dugogodišnja urednica „Glasnika Općine Viškovo“ i marna suradnica Matice hrvatske Rijeka, autorica je drugog priloga u kojem pedantno donosi zanimljive crtice iz bogatog duhovnog i matrijalnog života župe od 1992. godine do danas. Kako ne bi sve zapisano u knjizi ostalo na prošlosti, bilo daljnjoj bilo bližoj, pobrinuo se ovdašnji župnik mons. Ivan Nikolić

koji je u trećem prilogu knjizi želio čitatelje potaknuti i na razmišljanje o budućnosti ove Općine i župne zajednice.

Izrazita vrijednost ove knjige je u vještom i obilnom korištenju neobjavljenih relevantnih arhivskih vrela. Dakako, njezin glavni autor dr. Medved raščlanjuje i postojeću literaturu, komponirajući je kroz suglasje s arhivskim vrelima u tkivo ovog za historiografsku struku poticajnog rukopisa. Ovo djelo iz crkvene povijesti može poslužiti kao model obrade sličnih tema diljem hrvatskog prostora obzirom na preklapajuće povijesne okolnosti, a naročito njegovog primorskog areala.

Uza sve navedeno monografija o župi Sv. Matej je luksuzno opremljena i ukusno likovno uređena edicija.

Na samome kraju valja spomenuti i ono što je istaknuo mons. Nikolić u uvodnoj riječi knjige, a to je da je cilj tekstem i fotografijom otrgnuti od zaborava bogato kulturnopovijesno nasljeđe ove župe kako bi ga prenijeli budućim naraštajima. Obzirom da je stil pisanja svih tekstova razumljiv i poticajan za širu publiku, kojoj je prvenstveno namijenjen, očividno je u tom naumu polučen uspjeh čemu valja čestitati.

Elvis Orbanić